

УДК 378.1:81'243

О.В. ПОПЕЛЬ,

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов
Одеської національної академії харчових технологій*

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ВИШАХ

Стаття присвячена питанню формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх ІТ-спеціалістів засобом інтерактивних технологій. Проаналізовано сучасний стан проблеми, подано характеристику сучасних інтерактивних технологій навчання, які відіграють неабияку роль у процесі ефективного навчання іноземної мови у немовних вишах, допомагають у досягненні рівня вільної іншомовної комунікації у процесі професійної діяльності. Запропоновано прийоми роботи з формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх ІТ-спеціалістів засобом інтерактивних технологій: кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.

Ключові слова: інтерактивні технології, навчання іноземної мови, іншомовна комунікація, немовні виші.

Актуальність проблеми. Соціально-економічні й політичні зміни в сучасному українському суспільстві охоплюють усі сфери життєдіяльності, включаючи й вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження до освітнього і наукового простору Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Однією з передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є реалізація системою вищої освіти України ідей Болонського процесу. Визначальними критеріями освіти в рамках цього процесу є: якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на етапі підготовки у вищому навчальному закладі та після його закінчення; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [2].

З огляду на це потребує оновлення і професійна підготовка студентів за спеціальністю «Комп'ютерні науки та інформаційні технології». Студенти цієї спеціальності можуть працювати в підрозділах організацій та підприємств, пов'язаних з проектною діяльністю. Це може бути: розробка і супровід програмного забезпечення, проектування комп'ютерних інформаційних систем, розробка конструкторської та технологічної документації, розробка тривимірних моделей для виробництва і використання в мультимедійних програмах (візуалізація, анімація, створення реклами), розробка дизайн-проектів, Web-сайтів та презентація готової продукції. Така підготовка передбачає оволодіння не тільки фаховими знаннями, а й досягнення безперешкодного рівня іншомовної комунікації у процесі професійної діяльності, бо сфера діяльності ІТ-спеціалістів орієнтована не тільки на український, а й головним чином на міжнародний ринок. Усе це актуалізує необхідність вирішення проблеми оптимізації процесу навчання іноземної мови майбутніх ІТ-спеціалістів засобом застосування сучасних інтерактивних технологій, що створюють безконфліктний й гармонійний освітній простір та інноваційну комунікативну мережу занять.

Формулювання мети. Метою нашого дослідження виступає формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх ІТ-спеціалістів засобом інтерактивних технологій. Об'єктом дослідження є інтерактивні технології як засіб формування іншомовних усних ко-

мунікативних вмінь майбутніх IT- спеціалістів. А предметом – організація роботи, спрямована на формування усної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх IT- спеціалістів засобом інтерактивних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій. Перш за все, розглянемо поняття «інтерактивне навчання» та «інтерактивні технології навчання».

Поняття «**інтеракція**» (від англ. *interaction* – взаємодія) було введено в науковий обіг вперше у соціології й соціальній психології. Для теорії символічного інтеракціонізму (засновник – американський філософ Дж. Мід) характерним є розгляд розвитку і життєдіяльності особистості, творення людиною свого «Я» у ситуаціях спілкування та взаємодії з іншими людьми. У психології інтеракція – це здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, з комп'ютером, навчальним засобом тощо) або з ким-небудь (людиною). Таким чином, інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу.

Під інтерактивним навчанням розуміється ідея взаємодії, взаємообміну ідеями тих, хто навчається, один з одним та з викладачем. Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, постійна активна взаємодія всіх його учасників з використанням моделей комунікацій, стосунків, ролей тощо. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент має можливість відчувати свою успішність, виявити інтелектуальну спроможність [1].

Дослідженню технологій інтерактивного навчання присвячено чимало праць українських (О. Близнюк, Н. Бориско, Л. Галіцина, Л. Горбач, А. Завалевська, І. Зимня, С. Кашлева, Л. Корнеева, Є. Коротаєва, Т. Михайленко, Р. Мільруд, С. Ніколаєва, А. Ніязова, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко, О. Стребня, Н. Суворова, О. Ткачук, Т. Хлебникова, В. Шарко) та зарубіжних (D. Caspari, B. Hanke, C. Kessler, H. Krumm, D. Oller, E. Rabenstein, D. Raufelder, S. Reh, L. Schiffler, C. Schnelle, R. Tausch та ін.) вчених. Інтерактивна технологія навчання, наголошує А. Ітель, – це така організація навчального процесу, яка передбачає безпосередню участь студента у колективному, взаємодоповнюючому, базованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання: коли кожен студент має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед підгрупою (командою) та перед усією академічною групою завдання [5].

Суть інтерактивних технологій полягає в тому, що вони створюють атмосферу співробітництва, взаємодії всіх студентів, встановлюють ефективний зворотний зв'язок між студентом і навчальною інформацією. Інтерактивні технології передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем групою студентів на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Під час інтерактивного навчання студент стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку, що забезпечує внутрішню мотивацію навчання і сприяє його ефективності. Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає зацікавленість процесом навчання [4].

Таким чином, можна визначити, що інтерактивні технології – це дидактичні форми спільної інтерактивно-комунікативної діяльності, які передбачають взаємовплив один на одного учасників процесу, вербальний і невербальний обмін знаннями, наявність загальних цілей, вміння спілкуватися і домовлятися і ґрунтуються на когнітивному розумінні змісту і значення колективної співпраці.

Інтерактивні технології, за О. Пометун, Л. Пироженко, С. Гончаровим, поділяються залежно від мети навчального заняття та форм організації навчальної діяльності студентів [3]:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- інтерактивні технології ситуативного моделювання;
- інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань.

Існує чимало інших класифікацій інтерактивних технологій, в основі яких лежать різні принципи (С. Кашлев (принцип педагогічної взаємодії), М. Кларін, (принцип активності), Т. Кошманова (принцип соціальної взаємодії), О. Киричук (принцип каналу сприйняття (ві-

зуал, аудіал, кінестетик), Е. Федорчук (принцип особистісно-орієнтованої спрямованості організації навчального процесу). Однак вищезазначена класифікація вважається найбільш розповсюдженою і загальновізною в Україні. І ми беремо її за основу.

Виклад основного матеріалу. Навіши класифікацію інтерактивних технологій, вважаємо за потрібне розглянути їх більш детально з урахуванням специфіки нашої роботи. Проаналізуємо особливості кожної вищезазначеної технології.

По-перше, розглянемо інтерактивні технології кооперативного навчання. Ці технології можна застосовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети при навчанні іноземної мови: для закріплення лексичного чи граматичного матеріалу, для розширення словникового запасу студентів, для перевірки знань з певної теми, що вивчається на заняттях, для розвитку монологічних чи діалогічних іншомовних вмінь. Технології кооперативного навчання дають можливість тривалий час опрацьовувати матеріал без підручника. Для підказки нової лексики чи граматичної конструкції, для моделювання комунікативної ситуації викладач може використовувати комп'ютер, діапроектор чи мультимедійну дошку. Такі технології сприяють розвитку критичного мислення, навичок спілкування, вміння висловлюватись спонтанно іноземною мовою, вміння аргументовано відстоювати власну точку зору, переконавати співбесідника та вести дискусію. Робота в парах надає студентам час обміркувати відповідь, обмінятися ідеями з партнером по спілкуванню і після обговорення теми представити оформлену іноземною мовою думку для всіх студентів групи.

Під час впровадження інтерактивних технологій кооперативного навчання на заняттях з англійської мови на факультеті інформаційних технологій та кібербезпеки можна рекомендувати до виконання такі завдання: 1) визначення професії людини за допомогою наведених запитань, наприклад, «Is this work connected with dealing with people or machines?», «Do people of this profession have analytical or humanitarian way of thinking?»; прослуховування підготовлених іншими студентами презентаційних текстів (про роботу певної людини: спеціаліст в галузі кібербезпеки / системний адміністратор) і ставлення до кожного з них уточнюючих запитань; 2) встановлення особи студента із розповіді про його риси / звички, наприклад, «This person is punctual, organized, reliable. He is good at computer programming and computer graphics designing. He is respected by other students and praised by teachers for being a hard-working student»; 3) інтерв'ювання студента для визначення його ставлення до проблеми, наприклад, «How important is it for you to keep up with cutting-edge IT technologies?» або «Do you agree that lately the Internet has become the most convenient means of information exchange?»; 4) аналіз ситуації / проблеми, наприклад, «The media covers too much bad news and not enough good news», «The media manipulation of the people's ideas»; 5) підготовка інформаційної брошури про певну модель комп'ютера: напишіть текст рекламного оголошення, усно наведіть його зміст потенційним клієнтам таким чином, щоб вони зацікавилися новим комп'ютерним обладнанням.

До інтерактивних технологій колективно-групового навчання відносять технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї академічної групи. Залежно від змісту та мети навчання рекомендуємо виконання таких завдань:

1) «гра-симпатія» – її метою є прояснення певних положень, привертання уваги студентів до складання питань, мотивація пізнавальної діяльності, закріплення знань. Для виконання цього завдання група розташовує стільці по колу і ставить запитання студенту за вибором, він чи вона відповідає і, у свою чергу, запитує те саме в іншого студента. Гра стає наближеною до реальності, якщо запитання проблемне і потребує кінцевого вирішення, наприклад, «What are the key qualities of a successful IT specialist?», «Why do young specialists have problems with the first place of employment?», «What points can be included into the notion «cybersecurity»?»

2) «незакінчене речення» – цей вид завдання може поєднуватися з першим пунктом, така робота дає присутнім змогу подолати стереотипи, відпрацювати вміння висловлюватися лаконічно, але по суті й переконливо. Викладач, визначивши зі студентами тему, за якою вони спілкуватимуться, формулює відкрите речення, яке повинен продовжити студент. Наступний студент повторює наведене речення іноземною мовою і додає власний варіант, наприклад, «I will become a successful and well-paid IT specialist if ...». Якщо група велика, її можна поділити на дві команди, або виконувати завдання письмово;

3) «вирішення проблем» – ця технологія покликана навчити студентів самостійно вирішувати ситуативні проблеми, приймати колективні (командні) рішення. Наведемо приклад ситуативної проблеми, яка пропонується студентам для вирішення на заняттях з дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням». В одній ІТ-компанії, у зв'язку із зменшенням замовлень, керівником приймається рішення звільнити одного із ІТ-спеціалістів, однак потрібно вирішити, кого саме. На вибір пропонується троє працівників, кожному з яких надається відповідна характеристика. Час обговорення для студентів чітко визначено, після чого потрібно проголосувати. Наприкінці кожний студент повинен обґрунтувати власне рішення. Можна працювати за такою схемою:

- з'ясуйте суть проблеми, її важливість;
- обміркуйте всі можливі варіанти вирішення;
- проаналізуйте можливі наслідки кожного варіанта;
- оберіть можливий варіант вирішення, який здається вам оптимальним;
- якщо перший варіант рішення виявився неефективним, спробуйте інший і розпочніть все спочатку.

Наведемо ще один приклад ситуативної проблеми: «You are a manager of a small company. The members of your staff are using too much paper. It is a high cost and much of it is wasted. How can you encourage your employees to use less paper? Brainstorm as many ideas as you can and make a list. Then evaluate the ideas and decide which one(s) would work best».

Наступна технологія, що потребує розгляду, – це технологія ситуативного моделювання, яка передбачає побудову начального процесу за допомогою включення студентів до змодельованої події, явища, виконання ними певних ролей. Ігрова модель навчання покликана реалізувати, окрім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей, таких як: забезпечення контролю емоцій; надання студенту можливості самовизначення; допомога в розвитку творчої уяви; створення ситуацій для кращого розвитку навичок співробітництва; сприяння висловлюванню власних думок.

Учасникам надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується тільки правилами гри. Студенти самі обирають власну роль у грі, висуваючи припущення щодо ймовірного розвитку подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Викладач виступає як: інструктор (знайомить з правилами гри, консультує під час її проведення); організатор обговорення (підказки студентам для прискорення проведення гри); суддя (вносить корективи і дає поради з розподілу ролей). Наприклад, «You are in the studio on a Talk Show. The topic of the discussion is «Start-ups or how to build the successful future». There are the representatives of different international companies, journalists and young IT specialists who are presenting their start-up projects. The representatives of well-known companies share their experience of success, journalists ask questions and young IT specialists try to persuade the prospective sponsors to invest money into their start-ups».

Технологія опрацювання дискусійних питань являє собою широке публічне обговорення певного проблемного питання. Вона значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювання власної думки, поглиблює професійні знання з проблеми, що обговорюється. Дискусії вчать глибокому розумінню проблеми, виробленню самостійної позиції, оперуванню аргументами, привчають зважати на думку інших, визнавати вдалі аргументи, краще розуміти співбесідника, сприяють формуванню власного погляду на проблему і світ.

Суттєвим елементом у дискусії є вступна частина, оскільки саме в ній створюється емоційний та інтелектуальний настрій наступної частини комунікації. Вона може бути у вигляді викладу проблеми, невеликої рольової гри, демонстрації фрагмента відеофільму або ілюстративного матеріалу, використання останніх новин, стимулювання серією запитань на зразок: «Що б сталося, якщо..?». Запорукою успішності є чітка організація, яка досягається завдяки: ретельному плануванню дискусії, складанню плану; чіткому дотриманню правил ведення дискусії всіма її учасниками та часу, відведеному на проведення дискусії; ретельно обміркованому й ефективно підготовленому керівництву ходом дискусії з боку викладача. Наприклад, 1) Discuss the sources of information for better finding necessary materials: encyclopedias, books, journals, Internet professional websites, specialized in certain areas,

blogs, podcasts, Mass Media (TV, Radio, Newspapers, Magazines), etc. What are their advantages and disadvantages? 2) Discuss the problem of women's employment. One group is convinced that women and men are equal at work and that women can be even better IT specialists than men. The other group supports a traditional view that women should take female jobs such as a teacher, a nurse or stay at home and be a housewife.

Ефективність запропонованих методичних дій щодо навчання студентів за спеціальністю «Комп'ютерні науки та інформаційні технології» усного іншомовного мовлення засобом інтерактивних технологій перевірялася в процесі формувального експерименту, який проходив на базі Одеської національної академії харчових технологій зі студентами II курсу факультету інформаційних технологій та кібербезпеки. Дані, отримані в результаті цієї перевірки, показали, що по закінченні експериментального навчання відбулися суттєві зміни в розвитку вмінь студентів володіння усним іншомовним мовленням. Так, студенти ЕГ, які навчалися усному іншомовному мовленню з постійним запровадженням інтерактивних технологій у процес навчання, значно підвищили рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності. Кількість студентів з високим рівнем сформованості комунікативної компетентності становила 71,4%, із середнім рівнем – 24,6%. На низькому рівні залишилося 4% студентів. В КГ високий рівень мало 34,5% студентів, середній – 21, низький – 44,5%. Таким чином, отримані результати дають підстави вважати запропоновані шляхи оптимізації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх ІТ-спеціалістів засобом інтерактивних технологій раціональними, а організацію процесу навчання, що сприяє створенню педагогічного діалогу між викладачем та студентами або студентами і студентами, детермінує активну позицію студента в колективному процесі пізнання, який ґрунтується на постійній взаємодії всіх його учасників, містить чітко спланований очікуваний результат навчання, творчу міжсуб'єктну діяльність учасників та сукупність інтерактивних методів і прийомів, успішною та ефективною.

Висновки. Підсумовуючи, констатуємо, що інтерактивні методи навчання відіграють неабияку роль у процесі ефективного навчання іноземної мови у немовних вишах. Ці технології засновані на тісній взаємодії викладача та студентів, їх плідній кооперації, активній творчій діяльності, колективному співробітництву, участі в командній роботі, вирішенні проблемних завдань та дискусійних питань разом. Застосування інтерактивних технологій підвищує успішність навчальної діяльності та встановлює ефективний зворотний зв'язок між студентом і навчальною інформацією. Водночас зауважимо, що неможливо побудувати весь процес навчання іноземної мови виключно на інтерактивних технологіях. Це лише один з багатьох варіантів навчання, які допомагають досягнути мети і приносять результат тільки в поєднанні з іншими методами та прийомами.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в теоретичному дослідженні і практичній розробці цілісної методики навчання усного іншомовного мовлення майбутніх ІТ-спеціалістів засобом інтерактивних технологій.

Список використаних джерел

1. Гончаров С.М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі / С.М. Гончаров. – Рівне: НУВГП, 2006. – 172 с.
2. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України <http://uadocs.exdat.com/docs/index-1807.html>
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.
4. Суворова Н. Інтерактивное обучение: новые подходы / Н. Суворова // Відкритий урок. – 2002. – № 5. – С. 4–6.
5. Ittel A. Lehrerrolle – Schülerrolle. Wie Interaktion gelingen kann / A. Ittel, D. Raufeld. – Vandenhoeck.: Hubert&Co, Göttingen, 2009. – 200 s.
6. Schnelle C. Unterricht als interaktion / C. Schnelle, C. Rabenstein, S. Reh. – Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 2010. – 168 s.

References

1. Goncharov, S.M. (2006). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya v kredytno-modul'niy systemi* [Interactive learning technologies in the credit system]. Rivne, NUVHP (In Ukrainian).

2. *Polozhennya pro orhanizatsiyu navchal'noho protsesu u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh MVS Ukrayiny* [Regulations on the organization of educational process in higher educational establishments of Ukraine]. Available at: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-1807.html> (In Ukrainian).

3. Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2002). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: teoriya, praktyka, dosvid* [Interactive learning technologies: Theory and Practice]. K: A.P.N [in Ukrainian].

4. Suvorova, N. (2002). Ynteraktyvnoe obuchenye: novye podkhody [Interactive Learning: New approaches]. *Vidkrytyy urok* [Open lesson], no. 5, pp. 4-6 (In Russian).

5. Ittel, A. (2009). Lehrerrolle – Schülerrolle. Wie Interaktion gelingen kann. Vandenhoeck.: Hubert&Co, Göttingen (In German).

6. Schnelle, C. (2010). Unterricht als Interaktion. Bad Heilbrunn: Klinkhardt (In German).

Статья посвящена вопросу формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих IT-специалистов посредством интерактивных технологий. Проанализировано современное состояние проблемы, дана характеристика современных интерактивных технологий обучения, которые играют немаловажную роль в процессе эффективного обучения иностранному языку в неязыковых вузах, помогают в достижении уровня свободной иноязычной коммуникации в процессе профессиональной деятельности. Предложены приемы работы по формированию иноязычной коммуникативной компетентности будущих IT-специалистов посредством интерактивных технологий кооперативного обучения, коллективно-группового обучения, ситуационного моделирования, работы над дискуссионными вопросами.

Ключевые слова: интерактивные технологии, обучение иностранному языку, иноязычная коммуникация, неязыковые вузы.

The article deals with the issue of formation of foreign language communicative competence of future IT-specialists by means of interactive technologies. The current state of the problem has been analyzed. The characteristics of modern interactive teaching technologies, which play an important role in the process of effective learning a foreign language in non-linguistic universities, helping to achieve a high level of foreign language interaction in the process of professional activities have been described. The techniques of work on the formation of foreign language communicative competence of the future IT-specialists by means of interactive technologies such as: cooperative learning, collective group training, situational modeling, debating techniques have been introduced into the teaching process.

Key words: interactive technology, foreign language teaching, foreign language communication, non-linguistic universities.

Одержано 25.10.2016.